

Erken Cumhuriyet Döneminde Ernst Arnold Egli'nin Köy İlköğretim Planları ve Eğitimin Önemi

Murat Erdal DERE¹, Murat ORAL²

Öz

Araştırma Makalesi

Türkiye'de Cumhuriyet'in kurulması ile birlikte modern ulus devletinin inşa edilmesi için eğitim, mimari, hukuk, kamu yönetimi gibi pek çok alanda önemli projeler hayata geçirilmiştir. Ülke nüfusunun büyük oranda kırsal alanlarda yaşıyor olması köylerde eğitimi gündeme getirmiştir. Erken Cumhuriyet olarak anılan bu dönemde başkent Ankara merkezli kent planı ve modern mimari uygulamalarıyla modern (Batılı) kentlerin kurulması için ülkemize davet edilen mimarlardan İsviçreli Ernst A. Egli, köy ilköğretim planları yapması için görevlendirilmiştir. Ernst A. Egli genç denebilecek yaşta Türkiye'ye gelerek gerek mimari eserleriyle gerek Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki mimarlık eğitiminde yapmış olduğu sade ve akılcı reform hamleleriyle gerekse Millî Eğitim Bakanlığındaki Danışmanlığı esnasında Anadolu'nun en ücra köylerinde dahi inşa edilmesi kolay ilköğretim tip projeleri hazırlamasıyla genç rejimin ülküsünün gerçekleşmesine katkılarda bulunmuştur. Erken Cumhuriyet Döneminde yeni ulusun inşasında eğitim, öğretime büyük önem verilmiş, bu hizmetlerin yürütüleceği mekânların planlanmasında modern mimari öne çıkmıştır. Bu çalışmada dönemin ideolojik ve siyasi yaklaşımlarını yansıtan eğitim kurumlarından Ernst A. Egli'nin köy ilköğretim planları ve eğitime verilen önem tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Erken Cumhuriyet Dönemi, Modernleşme, Ernst A. Egli, Kırsal Eğitim

Ernst Arnold Egli's Village Initial Plans and The Importance of Education in The Early Republic Period

Abstract

Research Paper

With the construction of the modern nation state as a result of the establishment of the republic in Turkey, major projects in many areas such as education, architecture and judicial and public administrative systems were launched. The fact that the majority of the population of the country lived in rural areas brought education in the villages to the fore. In this period known as the Early Republic, Ernst A. Egli from Switzerland, one of the architects invited to our country for the establishment of modern (Western) cities with its city plan and modern architectural practices, was assigned to make village primary school plans. Ernst A. Egli, who could be called at an early age came to Turkey and made great contribution to the realization of the regime's ideals through architectural education at the Academy of Fine Arts with his architectural monuments and rational reform moves as well as primary school projects which could be implemented in the remotest villages of Anatolia during his counseling position in the Ministry of Education. In Early Republic Period, great importance was attached to education and training in the construction of the new nation, and modern architecture came to the fore in the planning of the spaces where these services would be carried out. In this study, the village primary school plans of Ernst A. Egli, one of the educational institutions that reflect the ideological and political approaches of the period, and the importance given to education were discussed.

¹ Doktora Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Mimarlık Anabilim Dalı, muraterdaldere@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-6943-127X>.

² Doç. Dr., Konya Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Bina Bilgisi Anabilim Dalı, moral@ktun.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-1246-3278>.

Keywords: Early Republic Period, Modernization, Ernst A. Egli, Rural Education

Article Info / Makale Bilgileri

Received / Alındığı Tarih 11.12.2020

Accepted / Kabul tarihi 16.12.2020

Giriş

Geçmişten günümüze mekânın yaşamımızı etkileyen en önemli faktörlerden biri olduğu kabul gören bir anlayıştır. Tarih boyunca mekân-insan ilişkisi hakkında birçok araştırma-inceleme yapılmış ve mekânın insan merkezli olması; ışık, renk ve gölge ilişkisinin yanında hacim ve hacimle oluşan doluluk-boşluk oranından hareketle boyutlandırılması ve mekânın insan üzerindeki etkisinde yoğunlaşmıştır. İnsan-mekân arasındaki etkileşim nesiller boyu mimari eserlerde kullanılmış ve her toplumun kendi özgün düşünce üslubuna göre farklı boyutlarda neşvünema bulmuştur. Toplumsal yaşantının ve evren tasavvurunun mekâna yansımaları olan mimarinin de içinde bulunulan şartlara nispetle özü sabit kalmak kaydı ile formu sürekli bir değişim göstermiş bununla birlikte farklı boyutlar kazanmıştır. Bütün medeniyetlerde olduğu gibi bizim medeniyetimizde de toplumun şekillenmesinde ve geçmiş-gelecek nesiller arasında bağ kurulmasında aktif rol oynayan eğitim yapıları da bu değişim süreçlerinden etkilenerek farklı formlarda tarih sahnesinde yer almıştır.

Cumhuriyetin kurulmasıyla, Cumhuriyet ruhunu genç nesillere aktarmak için başlangıçta eğitime ve eğitim yapılarına büyük önem verilmiştir. Nitekim bir ülkenin yeniden inşası sürecinde eğitim ve öğretime düşen yükümlülük oldukça büyüktür. Kültürel, bilimsel, teknik, ekonomik yahut politik gelişmelerin gerçekleşmesi eğitim ve öğretimin niteliği ile doğru orantılıdır. Eğitim ve öğretimi meydana getiren öğeler; kaynak kitaplar, müfredat, öğretmen, öğrenci gibi birçok unsurdan oluşmakla beraber bunlardan biri de eğitim kurumlarının fiziki yapısıdır. Yeni rejim, modern eğitimin vücut bulacağı yeni okul binalarının yapımını amaçlamış, yeni eğitim sistemi içinde yeni eğitim yapılarının yapılması ve bu yapıların tüm Anadolu'ya hızla inşa edilmesi için tip projeler hazırlatmıştır.

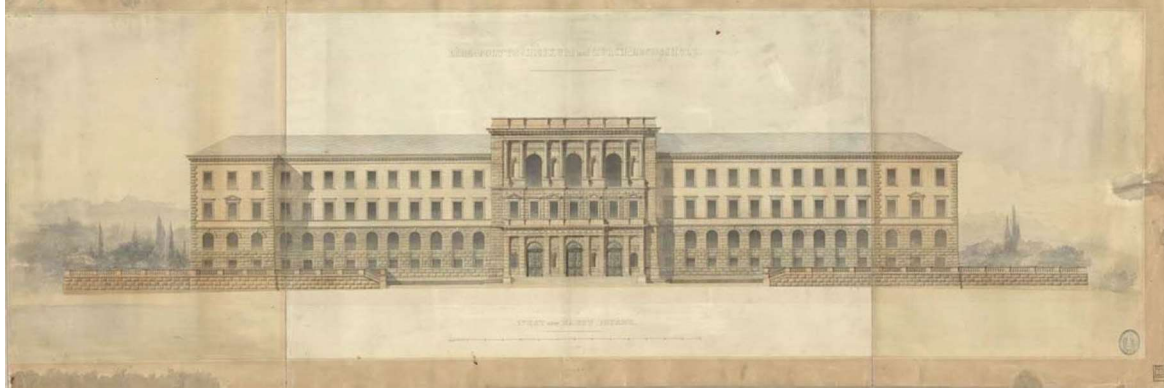
Erken Cumhuriyet Dönemi'nde (1923-1950) bilimsel bir yaklaşım ile üretilen yeni müfredatlara uygun eğitim yapıları, çağdaş mimari kimlikleri ve kent içindeki konumları ile devleti temsil eden yapılar aynı zamanda dönemin modernleşme anlayışını yansıtmaktadırlar. Modern mimarinin ya da o dönemdeki kullanımı ile yeni (asrî) mimarinin, bilen kişi eliyle uygulanması ve bizzat öğretilmesi için, özellikle Almanca konuşulan ülkelerden mimarlar ve kent plancıları davet edilmiştir. Bunlar arasında Başkent Ankara'nın Batılı bir görünüm kazanması için Alman kent plancısı Hermann Jansen, bakanlık ve eğitim yapıları olmak üzere pek çok kamu yapısını gerçekleştiren Avusturyalı Clemens Holzmeister, İsviçreli Ernst Egli ve Alman Bruno Taut gibi önemli isimler bulunmaktadır (Alpagut, 2018: 136-137).

Milli Eğitim Bakanlığına danışman olarak atanan Egli, Türkiye'ye gelişinden hemen sonra teknik gezi için tüm Anadolu'yu gezmiş ve tasarımın uygulanacağı

ilkokulların muhitinde bulunabilme imkânı çok olan ve uygulama maliyetlerini asgariye indirecek inşaat malzemelerinden hareketle üç ana yapı malzemesi (taş, ahşap, kerpiç) seçerek köy okul planlarını hazırlamıştır. Bu çalışmada Ernst Arnold Egli'nin mimarlık anlayışında etkisi olan geniş biyografisine yer verilerek, o dönemki Köy İlkemtepe Planları incelenmiştir. Dönemin kırsal alanlarda eğitime, öğretime verdiği önemi de yansıtan bu planlarla Egli'nin modern mimarlık adına köylere ve köy eğitim yapılarına katkısı analiz edilmiştir.

1. Egli'nin Hayatı ve Mimarlık Anlayışı

Ernst Arnold Egli, İsviçreli Mühendis bir babadan ve Praglı Slovak asıllı bir anneden 17 Ocak 1893'te Viyana'da doğdu. Tüm gençliğini doğduğu Viyana'da geçirdi. Kendisi ve ailesi hakkında detaylı bilgiyi 1969 yılı yazında daktilo ettiği ve yayınlanmamış iki ciltlik anılarından edinmekteyiz. Babasının adı Johan Jakob Egli (1840-1918) olup İsviçre'nin Eigg kentinde doğmuş, on yaşındayken babasını kaybetmiş ve Zürih Mühendislik Yüksekokulundan (Polytechnische Hochschule Zürih) 1864 yılında mezun olmuştur. Baba Egli'nin mezun olduğu Yüksek Okul, yani Zürih Mühendislik Okulu 1855 yılında kurulmuş olup projesini döneminin meşhur Alman Mimarı, Sanat eleştirmeni ve mimarlık teorisyeni olan Gottfried Semper'in tasarımı olan merkez binasına 1864 yılında taşınmıştır.

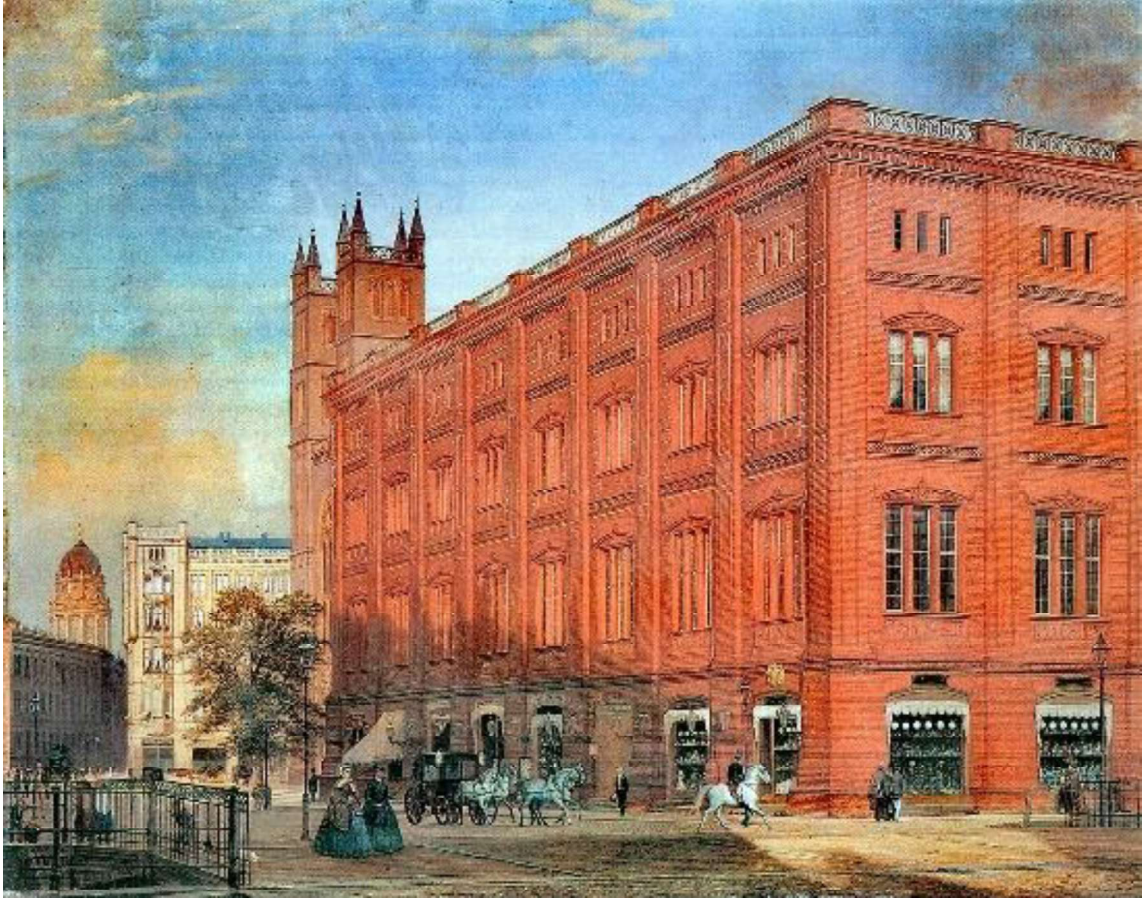
Resim 1: Alman Mimar Prof. Gottfried Semper'in (1803-1879) tasarladığı ETH Merkez Binası (<https://www.kulturerbe.ethz.ch/>, 2020)

Babasının mezun olduğu Teknik Üniversitenin özgün adı olan Polytechnische Hochschule Zürih 1911'de günümüzde bilinen adıyla ETH-Zürih (Eidgenössische Technische Hochschule Zürih) olarak değiştirilmiştir. İşte bu Teknik Üniversiteden 1864 yılında mezun olan baba Egli mezuniyetinden hemen sonra 1866'da annesini kaybetmiş ve akabinde tarihi kesin olmamakla birlikte (muhtemelen 1866'da) aynı yıllarda mühendislik görgüsünü artırmak için İngiltere'ye gitmiş ve İngiltere dönüşü makine endüstrisinde üretim yapan İsviçre menşeli Sulzer Kardeşler Şirketine Mühendis olarak işe başlamıştır. Sulzer firmasının Çek ve Avusturya ülkelerindeki temsilcisi olarak 1869 yılında Viyana'ya yerleşmiştir. Oğlu babası J.J. Egli'yi şöyle anlatır: “*Babam bedeni ve ruhuyla teknolojiye ram olmuş, teknolojinin ilerlemesine kalbinin en derinlerine dek hissetmiş ve tekniğin insanlığa huzur ve mutluluk*

getirmesiyle insanlığın barış içinde yaşayacağını teminatı olarak görmüştür.” (Mein Vater war mit leib und seele Techniker, glaubte im tiefsten Herzen an den Fortschritt und daran, daß die Technik dazu berufen sei, di Menschen zufrieden und glücklich zu machen und so Frieden zu sichern.) (Egli, 1969: 19).

Egli'nin babası bir iş seyahati için gittiği Prag'ta kendisinden 30 yaş küçük olan annesi Anna Michalek ile tanışır ve iki yıl sonra 1890'da evlenir. Ata mesleği olan demirci Josef ve Marie çiftinin on altıncı çocuğu olarak doğan anne Egli 1869'da Bohemya'nın Pokorny köyünde (günümüzde Çek Cumhuriyeti sınırları içindedir) doğmuştur. Anne Egli Katolik bir gelenekte büyümüştür. Evlilikle birlikte baba Egli'nin ısrarıyla anne mezhep değiştirmiş ve Protestanlığa geçerek vaftiz olmuştur. Bu evlilikten üç erkek çocuk dünyaya gelmiş ve bunlardan abi Protestan Rahip Johann Karl (Egli, 1969: 4) 1891 yılında ve kendisinden 11 ay sonra doğan kardeşi Leopold Friedrich (15.11.1893-15.03.1894) 4 aylıkken yaşama gözlerini yummuştur.

Egli ilkokula oturdukları mahalle mektebinde başlamış ve din dersi olan Katolik dersine katılmadığı için okul arkadaşları tarafından dışlanmış. Bundan dolayı kendi tabiriyle; kendini ne Alman İmparatorluğuna inanmış bir Alman ne Avusturyalı (Avusturya'nın özgün ve günümüzdeki adının Östereich [Doğu İmparatorluğu] olduğunu bir yere not edelim) ne de Katolik olarak hissetmiştir, bilakis kendini İsviçreli Protestan evrensel bir insan olarak görmüştür (Egli, 1969: 4). Hatta bu konuda 30.09.1935 yılında İstanbul'da daktilo ettiği, fakat yayınlanmamış eseri olan *Grundsätze und Betrachtungen zu einer kosmischen Architektur (Kozmik Mimarinin İlkeleri ve Araştırılması)* eserinin başlığı bile coğrafyalardan ziyade evrensel olmayı tercih eden biri olduğunu göstermektedir. 1904 yılında tıpkı abisi gibi Humanist adlı liseye başlar. Bu lisenin diğer liselerden farkı ilave olarak Latince ve Grekçe öğretilen bir lise oluşudur. Lisedeyken ağabeyinin okulun en başarılı öğrencisi olması ve sürekli hocaları tarafından kendisinin onunla mukayese edilmesinden kurtulamaması onu hep rahatsız etmiştir. Bunun yanında lisedeyken etkilendiği birkaç hocasından bahsetmektedir, bunlardan biri coğrafya ve tarih dersine giren Prof. Dostal'dır. Dostal'ın bizzat dünyayı gezmiş olması, dersi yaşıyormuşçasına anlatması ve talebelerine bunu hissettirmesi Egli'yi çok etkilemiş ve ileride kendi hayatında da bunu tecrübe etme imkânını bulmuştur. Diğer hocası ise resim öğretmeni Prof. Lippert'tir (Egli, 1969: 4). Egli'nin resim kabiliyetini gören resim hocası onunla özel ilgilenmiş, odasının anahtarını kendine vermiş ve kendisini ressam yapmak istemişse de babasının makine çizimlerinden etkilenen Egli resim hocasının öğrettiklerinden de hareketle babasının kendi oturdukları evin teknik çizimlerini incelemiş bunula birlikte ev çizimleri yapmaya başlamış, bundan da haz duymuştur. O günden sonra ne mühendisliği ne ressamlığı seçmiş ikisini de meczeden mimarlığı kafasına koymuştur.

Resim 2: Mimar Karl Friedrich Schinkel'in Kırmızı Tuğlalı Mimarlık Akademisi Binası, II. Dünya Savaşında tahrip olmuş ve 1962 yılında da tamamen yıkılmıştır (<https://de.wikipedia.org>, 2020).

Egli Olgunluk Sınavından (Bakalorya Lise Bitirme Sınavı) sonra Mimar Otto Wagner'in yapıtlarını gezmiştir. Avusturya'nın ünlü Mimarı Otto Wagner (<https://www.geschichtewiki.wien.gv.at/>, 2020). 1857 yılında Viyana Mühendislik Okulunda eğitimine başlamış (Polytechnischen Institut in Wien) ve eğitimini yarıda bırakarak Almanya'ya Berlin Kraliyet Yapı Akademisine (Königlichen Bauakademie Berlin, günümüzde Berlin Teknik Üniversitesi) mimarlık eğitimi almak için gitmiştir. Wagner'in mimarlık eğitimi alacağı hocası ise Alman mimarisinin Sinan'ı olarak bilinen Prusyalı Karl Friedrich Schinkel'in talebesi Carl Ferdinand Busse'dir. Egli, Neoklasik mimarinin temsilcisi Mimar Otto Wagner'in Mimarlık Okulunun ve Viyana Güzel Sanatlar Akademisinin müdavimi olmuş ve buralarda mimarlık talebesi olup (muhtemelen asistan olma ihtimalleri de var) uygulama da yapan Olbrich, Hoppe ve Örley ile tanışmıştır. Önceden tanıştığı ve Türkiye'de karşılaşmış olduğu kendisi gibi Avusturya'dan Türkiye'ye davet edilen Mimar Robert Örley'in liseyi bitirdiğinde tanıştığı Örley olup olmadığı başka bir araştırmanın konusu olmalıdır.

Egli, tanışma ve incelemeler neticesinde o dönem Viyana'da mimarlık tartışmalarına da tanık olmuş ve bundan büyük mutluluk duymuştur. 1897 yılında Künstler-Genossenschaft Sezession (Klasik Sanatlara öykülenen Viyana Sanatçı Kooperatifi) derneği kurulmuş ve derneğin kurucularından olan Josef Hoffmann'ın (1870-1958) 1898 yılında kendi tasarladığı galeriye taşınmıştır. Burada sanat ve mimarlık üzerine uzun tartışmalar cereyan etmekte ve Egli bu etkinliklere katılarak fikir sahibi olmaktadır. Hoffmann bu dernekle birlikte 1905 yılında ayrıca Wiener Werkstätte adlı derneğin kuruluşunda aktif görev almış ve bu dernek 1912 yılında isim değiştirerek Österreichischer Werkbund (Avusturya Werkbund) adını almıştır. Egli bu çevrelerdeki mimarlık ve sanata dair tartışmalardan hareketle kazandığı fikriyatla tarafını da seçmiştir. Neo-Klasik üslubunun Avusturya'da önemli temsilcilerinden olan Otto Wagner'in talebesi Hoffmann, klasik sanat dilini, yani geleneği savunmaktayken Modern Mimarlığın teorisyenlerinden Adolf Loos (*Ornament und Verbrechen*, 1908 [*Tezyinat ve Suç*] adlı kitabın müellifi) bu fikrin tam karşısında olup tezyinatsız bir formu, malzemenin yalınlığını ve fonksiyondan hareketle başka bir dil kurulması gerektiği fikrini savunmuş ve genç Egli, Adolf Loos'u kendince haklı görerek onun fikrinin taraftarı olmuştur ki kendi eserlerinde de bu üslubun ana fikirlerini gözlemlemek mümkündür.

Genç Egli liseden 1912 yılında mezun olur, yine 1912 yılında lisenin son dönemlerinde haz aldığı ve onu mutlu edecek olan Viyana Teknik Üniversitesi (Technische Hochschule Wien) Mimarlık Bölümüne başlamıştır. Egli; Karl Mayreder'den *Antik Dönem Yapı Sanatı*, Max Freiherr von Ferstel'den *Orta Çağ Yapı Sanatı*, Carl König'den ve daha sonra onun yerine gelen Baron Krauss'tan *Mimarlığa Giriş*, Rudolf Salinger'den *Statik, Demir* (günümüzde Çelik) ve *Betonarme Bilgisi*, Prof. Müller'den *Tasarı Geometrisi*, Prof. Veith'tan *Serbest Çizim*, tıp doktoru ve ressam Prof. Dr. Heller'den *Anatomi ve Resim*, Prof. Heykeltıraş Rudolf Ritter von Weyrs'ten *Modelleme*, Prof. Dr. Max Fabiani'den *İç Dekorasyon ve Tezyinat*, Prof. Dr. Holey'den *Mimarlık Tarihi ve Restorasyon* ve Prof. Leopold Simony'den *Bina Bilgisi* derslerini almıştır. Egli, Orta Çağ Yapı Sanatı hocası Prof. Max Freiherr von Ferstel'in asistanı Clemens Holzmeister'den anılarında sıkça bahsetmektedir.

28 Temmuz 1914'te I. Dünya Savaşı'nın başlamasına karşın Egli İsviçre vatandaşı olması sebebiyle Avusturya'daki diğer yaşlıları gibi askerliğe çağrılmamıştır. Lakin daha sonraki zamanda İsviçre'de de seferberlik ilan edilmesiyle askerliğe çağırılma ihtimali doğunca liseden sınıf arkadaşı olan Fritz Schreiber'in kız kardeşi Ella ile ebeveynlerinin evlilik tarihi olan 31 Ağustos 1914 yılında kilisede abisinin kıydığı nikâhla evlenmiştir. Evlenen Egli, artık iş aramaya başlamış ve yine aynı yıl Akademiden hocası olan Leopold Simony'nin ofisinde 1917'ye dek yarı zamanlı çalışmaya başlamıştır. Egli eğitimini çok geleneksel bulmasına karşın öğrenim gördüğü Akademi'den 1918 yılında mezun olmuştur. Aynı yıl tekniğe hayran olan ve teknikle birlikte yeni bir geleceğin inşa edileceğine inanan

ama I. Dünya Savaşıyla inandığı geleceğin hayran olduğu teknikle yıkılmasına şahit olacak olan babası 16 Haziran 1918’de hayata gözlerini yummuştur.

1.1. Egli’nin Çalışmaları

Egli, mezuniyetinden hemen sonra Theiß & Jaksch mimarlık ofisinde 1919 yılına dek tam zamanlı olarak çalışmaya başlamıştır. Çalıştığı ofisten mimar Karl Dirnhuber ile birlikte ortak atölye açmak üzere ayrılmıştır. Lakin Egli’nin aynı zamanda halk eğitim merkezi olarak işlev gören Urania Wien’de verdiği *Mimarlığa (Yapı Sanatına) Giriş Seminerleri*’nin başarılı bulunup ses getirmesi yeni ortağını huzursuz etmiştir. Ortağının bu semineri vermemesini istemesi üzerine Egli birlikte kurdukları atölyeyi kısa sürede ortağına bırakarak ortaklığı bitirmiş ve kendi ofisini kurmuştur. Hatta bu arada *Mimarlığa (Yapı Sanatına) Giriş Semineri* vermesinden hemen sonra Prof. Max Freiherr von Ferstel’in asistanlığını yaptığı döneminden tanıdığı Holzmeister, Egli’ye Özel Mimarlık Okulu kurma teklifinde bulunmuştur. Çünkü Teknik Üniversite Neo-klasizm geleneğine bağlı kaldığından kendini modern mimarlık teorilerine kapatmıştı. Kurmak istedikleri özel mimarlık okuluyla klasik yahut modern tüm mimari gelişim ve teorileri içine alacak bir metodoloji kurguladılar. Lakin Holzmeister’in Viyana Krematoryum yarışmasında birincilik ödülü almasıyla ünlenmesi ve akabinde Innsbruck şehrinde günümüzdeki bilinen adıyla HTBLVA Üniversitesi’ne (Höhere Technische Bundeslehr- und Versuchsanstalt Innsbruck) atanmasıyla özel mimarlık okulu kurma fikri bir süreliğine rafa kaldırılmıştır.

Adolf Loos’un desteği ile kurulan ve 1920’de başlayan toplu konut kooperatifi Neue Gesellschaft (Yeni Toplum) içinde muhtelif hizipler ve hizipçilerin olduğu sabahlara dek uzayan uzun tartışmalardan bahseden Egli, hizipleri de; devlet otoritesi taraftarı komünistler, anarşist komünistler, sosyal demokratlar, teozoficiler (Theosophen), antroposofcular (Anthroposophen) ve daha nice farklı fraksiyonlar olarak tasnif etmektedir. Egli adı geçen bu kooperatifte “teknik yönetici” sıfatıyla yer almıştır (Egli, 1969: 35). Bu konut kooperatifinin yaptırdığı bitişik sıralı evlerin projesini Egli tasarlamış ve uygulamayı da bizzat kendisi takip etmiştir. Bu mütevazı, sade yapıların, yapı malzemelerinin kolay ulaşılabilir olması prensibi ve yapı maliyetinin uygun bir bütçeyle mal edilme arzusuyla yapılması fikri kooperatifteki hiziplerden olan teozoficiler tarafından tam olarak desteklenmiştir. Bunun için konutlar sıvasız, yığma, moloz taş, örgü duvarlar ile inşa edilmiştir. Hatta bir gün inşaat esnasında İngiliz Şehir-Plancı Raymond Unwin (Egli, 1969: 36). (İşçi sınıfı konutlarının iyileştirmesi üzerine çalışmasıyla bilinir) şantiye ziyaretine gelmiş lakin dil sebebiyle ne Egli onu ne de Unwin Egli’yi anlamışlardır. Bu durum karşısında Egli lisedeyken özel İngilizce dersi almasına karşın dili yeterince öğrenememişse de daha sonra kızı Monika’nın yardımıyla İngilizceyi öğrenmiştir.

Resim 3: Mimar Peter Behrens'in 1907'de AEG Firması için tasarladığı Türbin Fabrikası, Berlin Moabit semtinin Huttenstr köşe Berlichhingenstr'de konumlanmıştır
(<https://structurae.net/en/structures/peter-behrens-hall>, 2020)

1924 yılına gelindiğinde Holzmeister Innsbruck'taki akademik görevden ayrılarak Viyana Sanat Akademisi (Wiener Kunst Akademie) Mimarlık Bölümüne atanır. Peter Behrens'in³ tavsiyesiyle Holzmeister Egli'ye asistanlık teklifinde bulunur ve Egli bu teklifi kabul ederek Akademiye asistan olmuştur (Egli, 1969: 37). Eş zamanlı olarak da İsviçre vatandaşlığından çıkmadan Avusturya vatandaşlığını almış ve çift vatandaşlığa sahip olmuştur. Asistanlığı döneminde hem ders vermiş hem de hocası Holzmeister'le birlikte daha önce hayalini kurdukları Akademinin Mimarlık Bölümünün eğitim reformunu gerçekleştirmişlerdir.

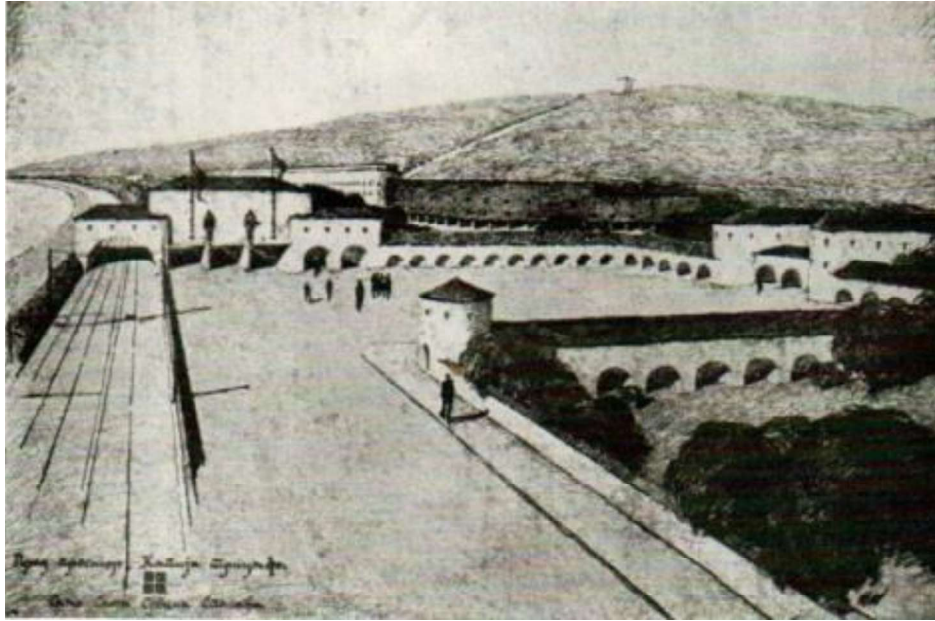
Egli 1925 yılında *Kritik der protestantischen Baukunst bis zum Anfang des 19. Jahrhunderts* 19.Yüzyıl Başlarına Dek Protestan Yapı Sanatı Eleştirisi adlı çalışmayla da doktorasını tamamlamıştır. Doktora tezinde Urania'da (Halk Eğitim Merkezi) "Mimarlığa Giriş Semineri"nde dile getirdiği yapı sanatının ne olduğu irdelemesini biraz daha ilerletmiş, buradan hareketle tapınak mimarisini Mısır medeniyetine dayandırmıştır. Egli, tasarımın, toplumların inanç unsurlarının pratiğe dönüştüğü mekâna yüklenen fonksiyonun sadelikten ödün vermemek kaydıyla onun ifade biçimini oluşturduğunu vurguladıktan sonra şöyle demektedir:

İncelediğimiz tüm örneklerde, iradenin açıkça ifade edilemeyeceğini hissettiğimiz ve olduğundan da farklı olmak isteyen tasarımları görmekteyiz. Tarihsel çözümlerin hiçbiri, Mısır tapınağında veya Ortaçağ Katedralinde gördüğümüz ihtiyaç ve netlik derecesine ulaşmamıştır. Hint, Yunan, Çin tapınakları, tıpkı Mısır tapınağı gibi her bir parçanın kendisi ve diğeri için gerekli olan tasarım parçalarıdır. Sadece Protestan Kilisesi birçok aşamadan geçmesine karşın hedefi olan ve varlığının çıkış sebebi özün ifade biçimini bulamadı. Bu nedenle mekânsal bir tasnif geliştirmesine karşın, bu programın tasnifinin öneminde şüpheler mevcuttur.

³ Peter Behrens (1868-1940); güzelliğin sadelikle fonksiyonun takip edilmesiyle elde edileceğini savunan 'Die Neue Sachlichkeit (yeni nesnellik)' düşüncesinin kuramcılarındandır. 1907 yılında tasarladığı AEG (Allgemeine Elektrizität Gesellschaft) Türbin Fabrikası bu düşüncenin endüstri yapılarının en güzel örneklerindedir.

(In allen Beispielen, welche wir kennen lernten, erkenne wir Gestaltungen, die andere sein wollen, als sie sind, Gestaltungen, bei welchem wir fühlen, dass sich hier ein Wille nicht deutlich aussprechenkonnte. Den von uns erwarteten Grad Notwendigkeit und Klarheit, den wir uns am ägyptischen Tempel oder an der mittelalterlichen Kathedrale erschaut hatten, diesen hat keine der historische Lösungen erreicht. Der indische, der griechische, der chinesische Tempel, sie alle sind ebenso wie der ägyptische, Gestaltungseinheiten, in welchen jeder Teil für sich allein und zum anderen notwendig geworden war. Einzig und allein die protestantische Kirche hat eine solche Einheit als Ausdrucke ihres Wesens nicht gefunden. Sie hat viele Wege beschritten und kein Ziel gefunden. Sie hat ein räumliche Programm entwickelt, dessen Wichtigkeit sie im Innersten bezwiefelte.) (Egli, 1925: 51).

Akademik meşguliyetinin yanında kendisinin mimarlık ofisinde de iş yapmaya devam etmiş ve uluslararası yarışmalara da katılarak ödüller almıştır. Aldığı ödüllerden biri 1925'te katıldığı Belgrat Kale Meydanı olarak bilinen Topçider (Topçu Deresi) Kışlası için açılan uluslararası yarışmada ikincilik ödülüdür. Başka bir ödül de Uluslararası Esseg şehri genişlemesi yarışmasında aldığı ikincilik ödülüdür.

Resim 4: Belgrat- Kale Meydanı Topçular Deresi Kışlası, Uluslararası Yarışma İkincilik Ödülü 1925 (Atalay, 2004: 88)

Egli, 1925'te hocası Holzmeister'in Nürnberg şehrinde tasarladığı St. Martin Kilise projesinin -ki 1926 yılında inşa edilmiştir- uygulama projesinde yardımcı olmuştur. Ayrıca yine aynı yıl birlikte hazırladıkları Cenevre'de yapılacak olan Devletler Cemiyeti (Völkerbundpalast) Binası için açılan uluslararası mimari yarışma projesine katılmışlardır.

1.2. Egli Türkiye’de

Viyana Türk Büyükelçisi Mehmet Hamdi Arpağ (Erkin, 1987: 35) (1880-1955), Büyükelçilik görevini 1925-1934 tarihleri arasında Berlin’e Büyükelçi atanana dek icra etmiştir. Büyükelçi Mehmet Hamdi Bey 1927 yılında Avusturya’nın ünlü mimarı ve akademisyeni Prof. Dr. Clemens Holzmeister’i Innsbruck şehrindeki HTBLVA Üniversitesi’nde ve Viyana Güzel Sanatlar Akademisinin Mimarlık bölümünde yaptığı eğitim reformlarını incelemiş ve genç Cumhuriyet’in yeni yetiştireceği nesiller için aynı reformları tatbik etmesi beklentisiyle Türkiye’ye Millî Eğitim Bakanlığına danışman sıfatıyla davet etmiştir. Fakat Holzmeister daveti kabul etmeyince, o vakit asistanınız buyursun ısrarını sürdürmüştür. Bu daveti duyan Egli hocasına teklifi kabul ettiğini söylemesine karşın uzun süre elçilikten haber gelmez. Bunun üzerine elçiliğe giderek durumu sormuş ve aldığı cevapla şaşırmıştır. Çünkü hocası Holzmeister, Egli’ye yapılan teklifi onun kabul etmediğini bildirmiştir. Egli bu yanlış anlaşılmayı düzelterek bilakis teklifi kabul ettiğini beyan eder ve Akademiden iki yıllığına ücretsiz izin alıp Türkiye’deki hayatına başlayacaktır.

Egli Türkiye’ye gelişini şöyle özetlemiştir:

1927 yılının bir sonbahar günüydü istasyonda sevdiklerimle vedalaşıp, Belgrat üzeri Macaristan’dan geçecek, fakat bu defa daha uzağa, Niş ve Skolpye üzeri Sofya’ya ve daha öteye, Svilengrat üzeri Konstantiniye’ye, Macar Ovası, Balkan sıra dağları ve ıssız Trakya arasından ta Marmara denizinin mavi sularına kadar sürecek, değişim ve farklı yöresel özelliklerle dolu bir yolculuğa çıkmak üzere trene bindim. İstanbul’un Sirkeci istasyonunda beni uzun ve ince yapılı, gözleri çökük, siyah saçlı, güler yüzlü ve yardımsever İl Millî Eğitim Müdürü karşıladı. Kendisi beni o günün akşamı Ankara trenine binmek üzere Boğaziçi’nin diğer yakasındaki Haydarpaşa istasyonuna götürdü (Egli, 1925: 44).

Türkiye’ye davet edilen yabancı uzmanlardan istenen öncelikle Türkçe öğrenmeleri ve konularına bağlı Türkçe telif eser yazmaları olmuştur. Bu konuda Egli hatıratında Türkçeyi nasıl öğrendiğini şu şekilde özetlemektedir:

Mustafa Kemal Paşa, ikametimin daha ilk günlerinde, bana Türkçe öğretmekle en üst düzeyde görevlendirildiğini bildiren bir öğretmen göndermişti. Daha iyi bir öğretmen hakikaten bulamazdım. Çünkü Haydar Bey, adı bu idi, Türkiye’nin en yüksek eğitim kurulunun üyesi ve olağanüstü bir pedagog ve dil bilimci idi. Bana diğer bir öğretmenin devam edebileceği kadar Türk dilinin ruhunu ve esaslarını, yani ana hatlarını anlatmaya çalışacağını açıkladı. Ve Haydar Bey⁴ sadece Türk dilinin özünü kavramama yardımcı olmakla kalmayıp, en başından itibaren bana bu dili sevgi değer kıldı. Kısa bir süre zarfında bu dili hakikaten sevmeyi ve anadilim gibi görmeyi sadece ve sadece Haydar beye ve bu dilin kendisine borçluyum. Ne de olsa her şeyin zamana ihtiyacı vardır, bu benim (o

⁴ Millî Eğitim Şurası Heyet-i İlmiye üyesi, Darülmalumat Ali Kısımından Terbiye Muallimidir.

zamanlar henüz Arap harfleri ile sunulan) Türkçe eğitim için de geçerli idi (Egli, 1925: 45).

Egli anılarında Ankara'ya gelişinden şöyle bahseder:

Ertesi sabah Ankara istasyonunda Eğitim Bakanlığı'nın bir temsilcisi ile Türk mimarları adına, çok sayılan ve saygıdeğer bir şahsiyet olan Mimar Kemalettin Bey tarafından bekleniyordum.

Bakanlığa, ardından bakan Necati beyin huzuruna götürüldüm. Kendisi bana baktı, (çenesini tutarak) Avrupalı bir profesörü daima sakallı olarak tasavvur ettiğini aktardı ve sakalımın nerede olduğunu sordu. Bu oldukça hoş karşılama vurgulu bir 'hoş geldiniz, safa geldiniz' ve her şey ve herkes hususunda kendisiyle muhatap olmam temennilerine vardı. Bunun haricinde imarı adı geçen Kemalettin Beyin planlarına göre başlamış olan öğretmen okulunu en kısa zamanda ziyaret etmemi ve ertesi gün yapacaklarımı dikkatle incelememi rica etti.

O gün sayın bakan tarafından Ankara Palast Otelinde gerçekleştirilecek resmi baloya davet edildim. Beni devlet başkanı Mustafa Kemal Paşa ile tanıştırmak istiyordu. Akşam için hazırlandım, alımdım ve otele götürüldüm.

Salon bakanlar, milletvekilleri, yüksek kademeli memurlar, diplomatlar ve güzel hanımefendilerle doluydu. Salonda göz gezdirirken, sağ tarafımda, arkadaki bir salona geçişi sağlayan holün sağında ve solunda bulunan, salondan iki üç basamak üzeri ulaşılabilen, iki locanın olduğunu fark ettim. Localardan birinde, sağdakinde, Kemal Paşa kabulde bulunuyordu. Tam o sırada Milli Eğitim Bakanı beni fark etti ve işte tam o locaya götürüp Kemal Paşaya tanıttı. Kemal Paşa beni süzdü, selamladı ve 'Profesör, size imarına yeni başlanan öğretmen okulu ve planları gösterildi. Gördüğünüz modern bir okul izlenimi uyandırıyor mu?' sorusu ile direk konuya girdi. Kısa bir durgunluk anından sonra soruyu 'Ekselansları, Kemaleddin ile birlikte çalıştığım takdirde, modern bir okul olacaktır.' diye yanıtladım. Bunun üzerine Kemal Paşa: 'Onu sormadım. Size, gördüğünüzün modern bir okul izlenimi uyandırıp, uyandırmadığını sordum.' Tarafımı belli etmeliydim ve bu girişimi modern bir okul olarak görmediğimi itiraf ettim. Kemal Bakan Necati'ye döndü ve 'Planları rafa kaldırın. Okulu Profesör Egli'nin imar etmesini istiyorum.' dedi.

Bu kararlar nazikçe müsaadelerini almış ve fırtınalı düşüncelerimle baş başa bırakılmışım. Salonu baştanbaşa arşınlıyor ve yalnızca Kemalettin'i ve olanları düşünüyordum. Demek beni bir gün evvelinde istasyonda o kadar nazik, o kadar babacan karşılayan bu adamdan imarın yetkisi alınacaktı. Ankara'da ayağımın tozuyla nahoş bir olayın tam ortasında bulunuyordum. Ne yapmalıyım? Büfeye ulaşmışım. Şarap doldurdum; bir kadeh, iki kadeh, üç kadeh. Ve bu halle büfede duruyorken arkamda bir hareket hissettim. Omuzuma dokunuluyordu. Arkamı döndüğümde Kemal Paşa önümde duruyordu. Bana, kendisine eşlik eden Samet Paşa'ya, Necati Bey'e ve o zamanlarda tanımadığım diğerlerine şampanya doldurttu. Kemal kadehini, Türkiye'deki ikametimin verimli olması dileğiyle kaldırdı ve içti.

Türkiye serüvenim işte böyle başlamıştı. Mutsuz bir şekilde dönmüştüm otelime. Ertesi sabah bana, olanları unutturmak için epeyce çaba sarf eden, Ortaokullardan sorumlu Cevdet Bey (Dursunoğlu) eşlik ediyordu. Kendisi mevcut okulları incelemem için, bana yakın zamanda tüm Anadolu'yu kapsayan bir keşif gezisine çıkmamı tavsiye eden kişi idi. Bu arada o olay da düzeltilecekti. Önerisini kabul ettim, fakat buna rağmen okulun planlarını gözden geçirmek zorundaydım; fakat bunu yaparken projenin ana hatlarına ve cepheye dokunmadım. Esas itibarıyla sadece koridor ve sınıfların haddinden fazla olan genişliğini daraltarak imar maliyetini önemli ölçüde düşürdüm (Egli, 1925: 45).

Hem I. Milli Mimarının bitiş tarihini hem de Anadolu'ya yapacağı teknik geziyle o dönemin memleketimizin ahvalini yerinde tespit imkânına ulaşacaktır. Bu teknik geziyle ayrıca Anadolu'nun en ücra köylerinde yapılacak olan ilkokulların nasıl bir yöntem izleyerek tasarlayacağı tecrübesine erecektir.

Resim 5: Gazi Eğitim Enstitüsü Binası, Ön cephe, 1927; Foto, 1995: Bernd Nicolai (Nicolai, 1998: 21)

Egli anılarında bahsettiği üzere Mimar Kemaleddin Bey'in tasarladığı günümüzde Gazi Üniversitesi Rektörlük Binası olarak kullanılan o zamanların Gazi Eğitim Enstitüsü Binasının ana hatlarına dokunmadan ufak daraltmalarla tasarıma fazla müdahale etmeden Kemaleddin Bey'e saygısını göstermiştir. Bu yapı I. Milli Mimarının resmi yapılarıdaki son eseri olarak da tarihe geçer ve bu zamandan sonra Yeni Mimari (Modern Mimari) Başkent Ankara'ya hâkim olur.

Egli'nin gelişiyle Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde İnşaat Dairesi Başkanlığı kurulur ve başına da Egli geçirilir. Orta Öğretim Genel Müdürü Cevdet Dursunoğlu tavsiyesiyle Egli teknik gezi mahiyetinde tüm Anadolu'yu gezer. Bu gezi sonrası

birçok orta öğretim yapısının tip projesini hazırlamasının yanında özellikle Ankara ve İstanbul'da Yüksekokul yapıları dahi tasarlama imkânına sahip olmuştur.

Darülfunun'un kapatılarak yerine İstanbul Üniversitesi kurulması hakkında 2252 sayılı kanun, 31.05.1933 tarihinde Meclisten çıkartılarak uygulanmıştır (Widmann, 2000: 84). Bu kanun Üniversite Reformu olarak da bilinir. Egli, 1930 yılında günümüzde Mimar Sinan Üniversitesi olarak bilinen Sanayi-i Nefise Mektebi (Güzel Sanatlar Akademisi) Mimarlık Bölüm Başkanı olarak atanmış, bu görevini 1936'ya kadar devam ettirmiştir. Fikrimizce bu atamanın Üniversite Reformundan üç yıl önce tekabül etmesi yöneticisi olduğu akademide gerçekleştirdiği eğitim reformlarının başarıya ulaştığının gözlemlenmesi sonucu bu reformların genele uygulanmasına ön ayak olmuştur.

Mimar Vedat Tek bu atamaya ciddi bir şekilde muhalefet etmiş; Maarif Vekâlet'ine yaptığı başvurusunda da diğer mektup ve yanıtlarında da bunu açıkça belirtmiştir. Asar-ı Atika Müzeleri Umum Müdürü'nün Azapkapı Çeşmesi onarımı için Prof. Egli ile ortak bir rapor hazırlaması önerisine "*mütehassıs ve profesör geçinen yabancılarla teşrik-i mesaide bulunmayı Türk sanatkârı şerefiyle mütenasip bulmadığı*" gerekçesiyle reddeder (Batur, 2003: 236), akabinde de aynı sebeplerle Akademiden istifa eder. Böylelikle I. Milli Mimarının ikinci önemli ismi olan Mimar Vedat Tek'in Akademiden ayrılmasıyla I. Milli Mimari öğretileri de bitmiş olur. Vedat Tek'in ayrılması Egli'nin Viyana'daki tecrübelerinden yararlanarak bölümün öğretiminde reformlar yapmasını kolaylaştırmıştır. Egli'nin asistanlığını da Sedad Hakkı Eldem ve Arif Hikmet Holtay üstlenmiştir. Malum Sedad Hakkı Eldem II. Milli Mimarının de kurucusu ve öncüsü kabul edilmektedir. Egli Akademi'deki bu görevini 1936 yılına dek sürdürerek kendi isteği ile ayrılmıştır.

Egli, 1932-36 yılları arasında Türk Hava Kurumu Baş Mimarı olarak gerek proje yapmış gerekse danışmanlıklarda bulunmuştur. Mustafa Kemal'in büyüyen ve gelişen Ankara'sında resmi işlerin yanında başta Atatürk'ün özel işleri (Atatürk Gazi Orman Çiftliği) olmak üzere devletin üst derecelerinde görevli şahıslara hizmet vermiştir. Bunun yanında İsviçre ve Irak Büyükelçilik yapılarını da tasarlamıştır. Mimarlık hizmetlerinin yanında hatırı sayılır şehir ve kasabaların da şehir imar planlarını yapmıştır.

Egli, 1940 yılında ailesi ile birlikte Türkiye'den ayrılarak İsviçre'ye göç etmiş ve 1942 yılında babasının mezun olduğu ETH'de (Eidgenössische Technische Hochschule) Şehir Planlama Kürsüsünü kurmuştur. Bu görevini Lübnan'a ve Ankara'ya gittiği ikişer yıl haricinde ara vermeden ölümüne dek sürdürmüştür. 1947 yılında Lübnan Hükümeti tarafından İçişleri ve Bayındırlık Bakanlığına Şehir Plancı Mimar sıfatıyla çağırılmış ve 1951 yılında tekrar Zürih'e dönerek üniversitedeki görevine kaldığı yerden devam etmiştir.

1953-55 arasında Ankara'ya Birleşmiş Milletler adına Teknik Danışman sıfatıyla geri dönmüş, aynı yıllarda Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde

Çevre, Bölge ve Şehircilik Kürsüsünü kurmuş ve bu konuda iki yıl boyunca dersler vermiştir. Görev süresi bittikten sonra ETH'deki kürsüsüne geri dönmüş ve buradan emekli olmuştur. 20 Ekim 1974'te 81 yaşında iken Zürih'te yaşama veda etmiştir.

1.3. Egli'nin Mimari Anlayışı

Ernst Egli'nin mimari anlayışı daha akademi öğrenimine girmeden önce modern mimari düşüncelere taraf olmasıyla şekillenmiştir. Egli, mezuniyetinden sonra Viyana Urania'da (Halk Eğitim Merkezi) verdiği Mimarlığa (Yapı Sanatı) Giriş semineri ile kendi teorisini kurmaya başlamış, mimarlık öğretimi için hayalini kurduğu özel mimarlık okulunu akademide bizzat Holzmeister'le birlikte gerçekleştirmiş, Yapı Kooperatifi için tasarladığı projeyi uygulanmasıyla da teorisini pratiğe dökme imkânına kavuşmuştur. Yukarıdaki aşamalardan geçen Egli'nin mimari anlayışının temeli 'fonksiyonun öncelenmesinin gerekliliği' ve 'malzemenin coğrafyasında bulunabilirliği' üzerine kurulmuştur. Egli'ye göre mimarinin bir maksadı (Egli, 1930b: 23) vardır ve bu ise *bir maddi bir manevi maksadın uyumundan* (Egli, 1930b: 24) ibarettir. Bunun gerçekleşmesi için ise; *ihtiyacı en muvafık ve en iktisadi bir surette* (Egli, 1930b: 23) yapılması gereğini ve böylelikle *"sanat olarak mimarinin sırrı bir maksat şekillerinden bir sanat şekli ibda edebilecek şahsiyette mündemiçtir"* (Egli, 1930b: 23) diyerek yapı fonksiyonunun işlevselliği ile bunu uygun maliyete mal etmenin önemine vurgu yapmaktadır. Ayrıca mimari muhitin (Egli, 1930b: 23; 1930a: 33-36) önemine binaen; *"Bugünkü mimari, bütün memleketlerde serbest olmak ve inşa edenin zevkini izhar etmek arzusunda olup hiçbir şema veya eskimiş yahut suveri saire ile maziye karışmış hiçbir kanun kabul etmemektedir. O, araziye, maksatlara uymak, onların istifadesini temin etmek; onların ifadelerini temsil etmek ve zamanımızın evet zamanı hazırım vesaikini teşkil etmek azmindedir. Bu mimari kanunu her zaman baki kalacaktır."* Ayrıca muhit kelimesinden ne kastettiğini ise; *"Bir binanın yakınında veyahut uzağında bulunan şeyleri kastediyorum. Bu muhit bina ile beraber bir vahdet teşkil ederler. Ziya, hava, güneş, rüzgâr, arazinin sathının şeklidir"* (Egli, 1930a: 33) diyerek yani iklimin öneminden hareketle coğrafyasının şartlarından kopuk bir tasarımın uygulanamayacağı kanaatindedir. Evrensel bir mimari dil geliştirmek arzusunda olan Egli başlangıçta öğrendiği mimari dil olan Viyana kübik geleneğinden çok farklı eğilim göstermez, ama zaman içerisinde yerelden kopuk modern mimarinin oluşamayacağı görüşündedir, zira; *"...Tereddi etmiş olan Avrupa villalar, Anadolu tipleri olmamalıdır"* (Egli, 1930a: 35) diyerek eski Türk evinden mevcut gölgeserinlik, doluluk-boşluk, hariçten de bilinen işlevler gibi unsurların modern dile yansıtılarak kullanılması kanaatindedir.

Tasarımda karmaşık olmayan tanımlı ve basit dörtgen mekânlar kullanarak akılcılık ve işlevselliği ön planda tutmuştur. Bu mekânların dışa vurumları da haliyle düz bir cepheye dönüşmektedir. Cephedeki sadeliğe nispetle de düz çatı (teras) kullanmayı tercih etmiştir. Teras çatı yapamadığı zaman da çatı parapetini fark edilmeyecek şekilde yükselterek gömme çatıyla sorunu çözmüştür. Düz, uzun ve

sade cephe yoğunluğunu azaltmak ve cepheye hareket katması için ışık gölge oyunu için çıkmalar, giriş mahallerinde genelde kolonadlarla cephe yoğunluğunu hafifletmek ve dörtgen pencere ve pencere etrafı söve yaparak sade ve düz cepheyi hareketlendirmek şeklinde mimari bir dil geliştirdiğini görmekteyiz.

2. Ernst Arnold Egli'nin Köy İlkmekeple Planları

Egli Milli Eğitim Bakanlığına danışman sıfatıyla Türkiye'ye gelmiş, gelişle Bakanlık bünyesinde günümüzde de devam eden İnşaat ve Emlak Dairesi Başkanlığı kurulmuş ve başına da Egli geçirilmiştir. Egli Türkiye'ye gelişinden hemen sonra teknik gezi için tüm Anadolu'yu gezmiş ve tasarımın uygulanacağı ilkokulların muhitinde bulunabilme imkânı çok olan ve uygulama maliyetlerini asgariye indirecek inşaat malzemelerinden hareketle üç ana yapı malzemesi (taş, ahşap, kerpiç) seçmiştir. Bu durumla ilgili, Bakanlığın neşrettiği ve neşrin maksadı kısmında; "Planlar; memlekette mevcut inşa malzemesi üzerine ve asgari masraf düşünülerek yapılmış uzun bir tetkik mahsulüdür" (Maarif Vekaleti İlk Tedrisat Dairesi, 1933: 1) ifadesi ile Egli'nin Viyana'daki Neue Gesellschaft Konut Kooperatifinde gerek planlama gerekse yapı malzemesinin kolay ulaşırlılığı ve maliyeti dikkate alan yaklaşımının örtüştüğünü görmekteyiz.

Planların uygulanırılığı taş, ahşap ve kerpiç olmak üzere üç farklı malzemeyle ele alınmıştır. Ayrıca iki tip proje geliştirilmiştir, bunlar; üç farklı malzemeye nispetle bir derslikli köy okulları ve yine üç farklı malzemeye nispetle üç derslikli köy okullarıdır. Bunlara ilave olarak okul tip projelerine ayrıca tuvalet projesi ve öğretmenler için lojmanlar dâhil edilmiştir.

Zorunlu eğitim beş yıl olmasına karşın günün şartları gereği üç yılda da ilkokuldan mezun olunabiliyordu. Bu bağlamda 3 ana tip projesi geliştirildi, bunlar bir derslikli birleştirilmiş sınıflar, üç derslikli sınıflar ve beş derslikli sınıflardır. Tek derslikli sınıflar nüfusu az olan köyler dikkate alınarak tasarlanmışken, üç derslikli sınıflar ise üç öğretmenli okullar olup nüfusu kalabalık olan köyler için tasarlanmıştır. Kasaba ve şehirler için ise beş derslikli sınıflar geliştirilmiştir.

Tip projeler ve uygulama esnasında kullanılacak malzeme seçimi için '...daha sıhhi ve terbiyevî' kaideler getirmek amacıyla taş, ahşap ve kerpiçten oluşan üç malzemeyle inşa edilecek okullar için hazırlanmış belirli plânları içermektedir. ... Aynı zamanda okullara bitişik veya müstakil olarak tasarlanan muallim ikametgâhlarının da köy konutları için örnek olabileceği hedeflenmiştir. Taştan mektep helası, 68 öğrencilik kerpiçten tek sınıflı, tek sınıflı ve muallim evli (muallim evleri 2-3 odayla birlikte keçi/koyun ağılı ve kümesi de içerir), 160 talebelik üç sınıflı muallim evli (okul iki katlı, muallim evi biri evli ikisi bekâr üç öğretmen için plânlanmış), 60 talebelik tek sınıflı plânın üç malzeme için düzenlenmiş tasarımlarını içerir. Benzer tasarım üç sınıflı köy mektebi plânında ve üç sınıflı bir dersaneli mekteplerin tasarımında da tekrarlanmıştır. Tüm malzemeler için (taş, ahşap, kerpiç) beş sınıflı üç derslikli köy mektebi için de tek bir planlama yapılmıştır. Ayrıca taş,

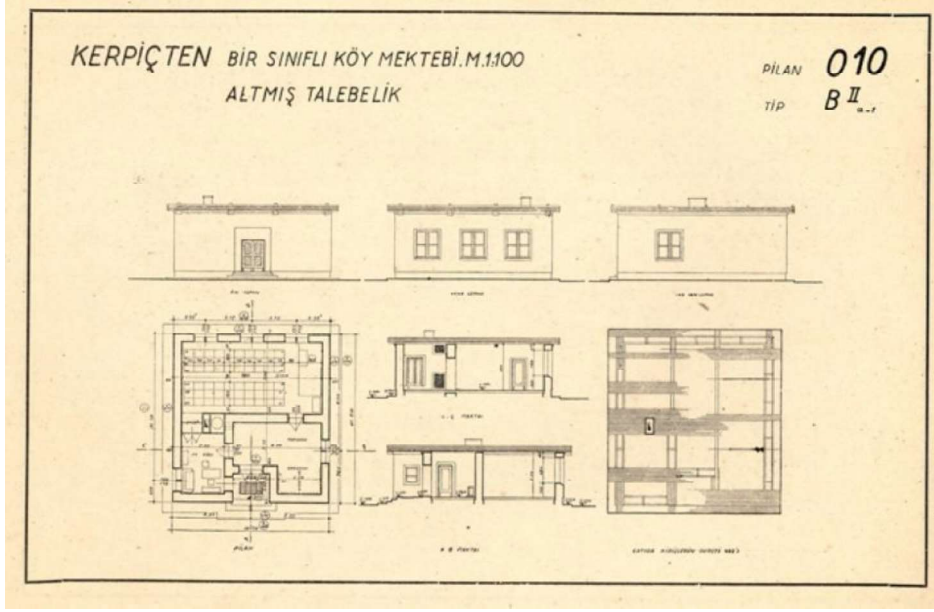
kerpiç ve ahşap malzemeyle müstakil öğretmen evi plânları da dahil olmak üzere albüm 27 planı içermektedir (Yıldırım, 2019: 269).'

Bu konuda Bozdoğan; 'Nafia Vekâletinin tip projelerde ısrarlı olmasına rağmen Maarif Vekâletinin okulların inşa edileceği yöreye özgü, yerel mimariden esintiler barındıran özgün tasarımları tercih ettiği ancak, tip projelerin arazilerin şehre göre daha ucuz olduğu ve rahatça kullanılabilirdiği köylerde uygulanabileceğini kabul ettiği ve tip projeye de olsa köy okullarının Cumhuriyet ideolojisinin simgesi olarak köyün her yerinden görülebilecek, havadar mevkilere inşa edilmesini arzuladığı belirtilir (Bozdoğan, 2002: 106).' Anadolu'nun en ücra köşesinde bile okul ile ideolojiyi kısaca özetlemektedir.

2.1. Bir Sınıflı Köy Mektebi Projesi

Üç farklı malzemeden yapılan bir derslikli ve altmış öğrencili okul ebatlarının tümü iç mahal temiz ölçü bağlamında aynı olup sadece yapı malzemesinin mukavemetine nispetle dış ölçülerinde farklılık gösterecek şekilde tasarlanmıştır. Okulun etrafı yaklaşık 60cm genişliğinde ve 10cm yüksekliğinde tretuvarla çevrelenmiştir.

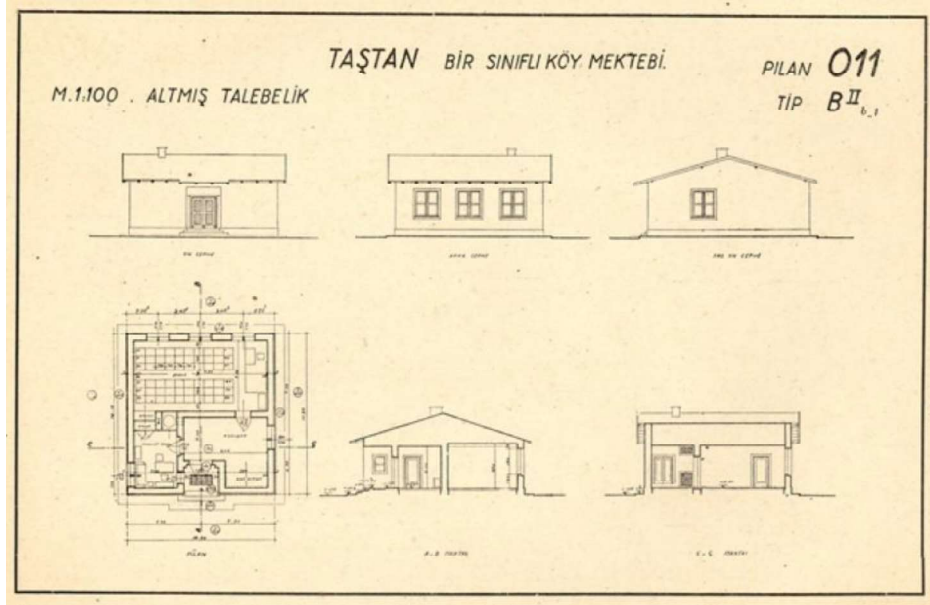
Tek derslikli okula yörenin ve topografyanın durumuna göre en az üç basamaklı merdivenle ve 2,00m uzunluğunda ve 2,40 genişliğinde bina içine gömülmüş giriş sahanlığından okula girilir. Okul içinde 3,00m x 6,00m ebatlarında hem derslikle hem de muallim odasıyla ilişkili koridor ve koridora bitişik giriş sahanlığın sağında 3,00mx2,00m ebatlarında gardıroplar için bir niş mevcuttur. Muallim odası yaklaşık 3,00m x 4,00m ebadında olup koridordan girilir ve hemen köşesinde simetrik karşılıklı biri dışarıya (sol yan cephe) diğeri giriş sahanlığına bakan pencere konumlandırılmıştır. Okulun arkaya boylu boyunca yaslanmış (kerpiçte 9,60mx5,00m, taşta 9,50mx5,00m ve ahşapta 9,50mx5,00m) ebatlarında dikdörtgen formlu bir derslik mevcuttur. Arka cephede yani dersliğin bulunduğu mahalde simetrik üç adet 1,50m x 1,75m ebatlarında pencereler tasarlanmıştır.

Resim 6: Bir Derslikli Kerpiçten İlkokul (Maarif Vekaleti İlk Tedrisat Dairesi, 1933: 7)

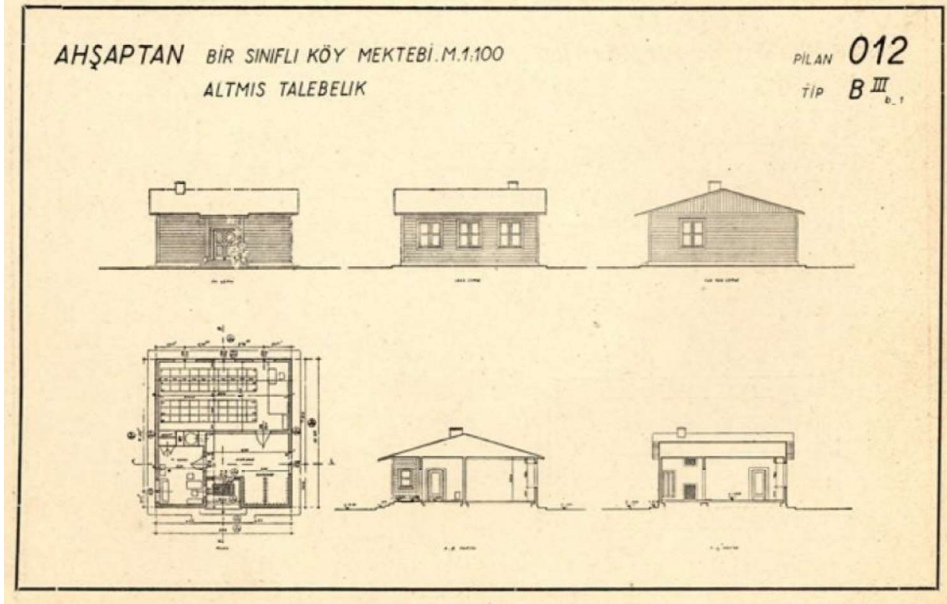
Kerpiçten yapılacak tek derslikli köy mektebinin dış ebatları 11,80mx11,70m olup yaklaşık kareye benzer dörtgen formdadır. Gerek iç duvarlar ve gerekse yapının kabuğunu oluşturan dış duvarlar 60 cm kalınlığındadır.

Taştan yapılacak tek derslikli köy mektebinin dış ebatları 10,50mx11,50m olup dikdörtgen formdadır. Gerek iç duvarlar ve gerekse yapının kabuğunu oluşturan dış duvarlar 50 cm kalınlığındadır.

Resim 7: Bir Derslikli Taştan İlkokul (Maarif Vekaleti İlk Tedrisat Dairesi, 1933: 8)

Taştan yapılacak tek derslikli köy mektebinin dış ebatları 9,90mx10,80m olup dikdörtgen formdadır. Gerek iç duvarlar ve gerekse yapının kabuğunu oluşturan dış duvarlar 20 cm kalınlığındadır.

Resim 8: Bir Derslikli Ahşaptan İlkokul (Maarif Vekaleti İlk Tedrisat Dairesi, 1933: 9)

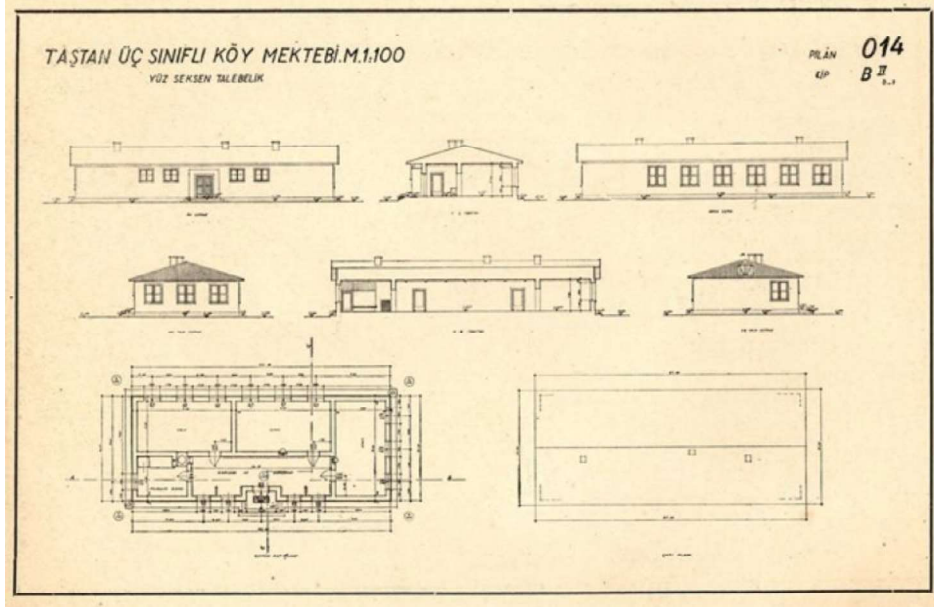
Kerpiç harici yapılacak İlkokul tip projelerin çatı eğimi %20 ve %30 meyil arasında yapılması tavsiye edilmektedir. Çatı iskeleti tamamlandıktan sonra üzerine kiremit, sac veya benzer malzeme ile kaplanması tavsiye edilmektedir. Kerpiçten inşa edilecek olan ilkokulların teras çatısı için ise temiz kerestelerin yan yana bitleştirilerek bir yüzey elde edilmesi ve üzerine toprak geçirgenliğini engelleyen dal ve saz konulması ve bunların üzerinin su geçirimsiz özelliği olan killi toprakla tamamlanması tavsiye edilmektedir. İlkokul geniş bir hol, derslik ve müdür odasından oluşmakta olup kareye yakın dikdörtgen formundadır.

2.2. Üç Sınıflı Köy Mektebi Projesi

Üç derslikli ilkokullar 180 öğrenci için düşünülmüş olup sadece taş ve ahşap malzemeden tip projeler tasarlanmıştır. Bu iki farklı malzeme için yapılan tasarım ve ebatlandırılması aynı olup ikisi de dikdörtgen formudur.

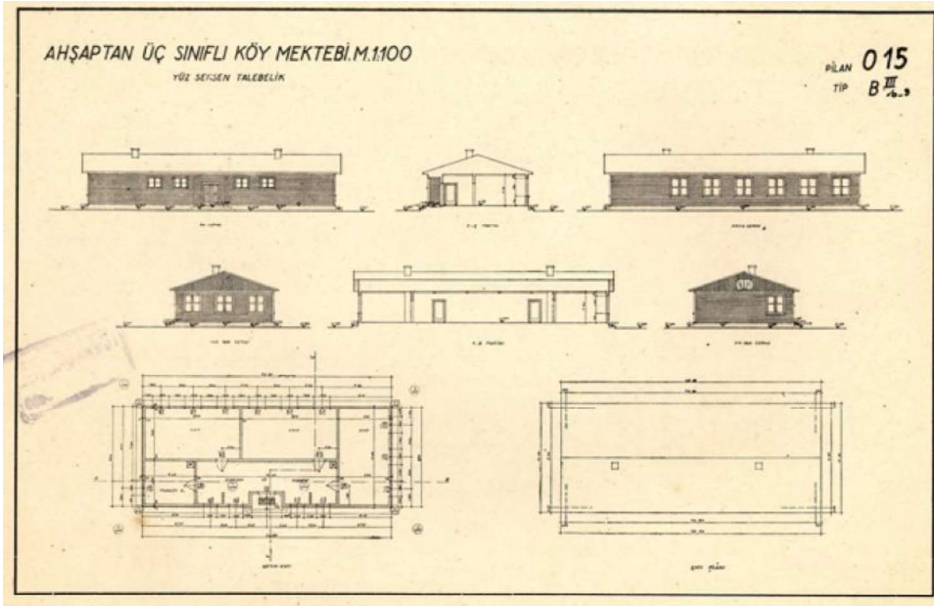
Okula merkeze konumlanmış en az üç basamaklı merdivenden yaklaşık 1,00m koridora doğru gömülmüş (çekilmiş) 3,00m genişliğinde olan giriş sahanlığından girilir. Koridor giriş sahanlığına nispetle tam ortaya konumlanmış olup 14,00m genişliğinde ve 3,00m derinliğindedir. Giriş sahanlığının her iki yanında 5,00m eninde ve 1,00m derinliğinde gardırop düşünülmüş ve iki adet pencere tasarlanmıştır. Arka cepheye yaslanmış simetrik üçer adet penceresi olan iki adet sınıf konumlandırılmıştır. Bu sınıflar 9,50m x 5,00m ebatlarındadır. Girişe nispetle sağ tarafa yerleştirilmiş olan diğer sınıfta simetrik üç adet penceresi olup diğer sınıftakiler gibi aynı ebatlara haizdir. Girişin sol kanadında muallim odası olup

4,00mx5,00m ebatlarında ve yan cepheye açılan bir adet 1,50x1,70m boyutlarında pencere mevcuttur.

Resim 9: Üç Derslikli Taştan İlkokul (Maarif Vekaleti İlk Tedrisat Dairesi, 1933: 10)

Taştan yapılacak üç derslikli köy mektebinin dış ebatları tretuvar hariç 10,50m derinliğinde ve 26,00m genişliğinde olup dikdörtgen formdadır. Gerek iç duvarlar ve gerekse yapının kabuğunu oluşturan dış duvarlar 50 cm kalınlığındadır.

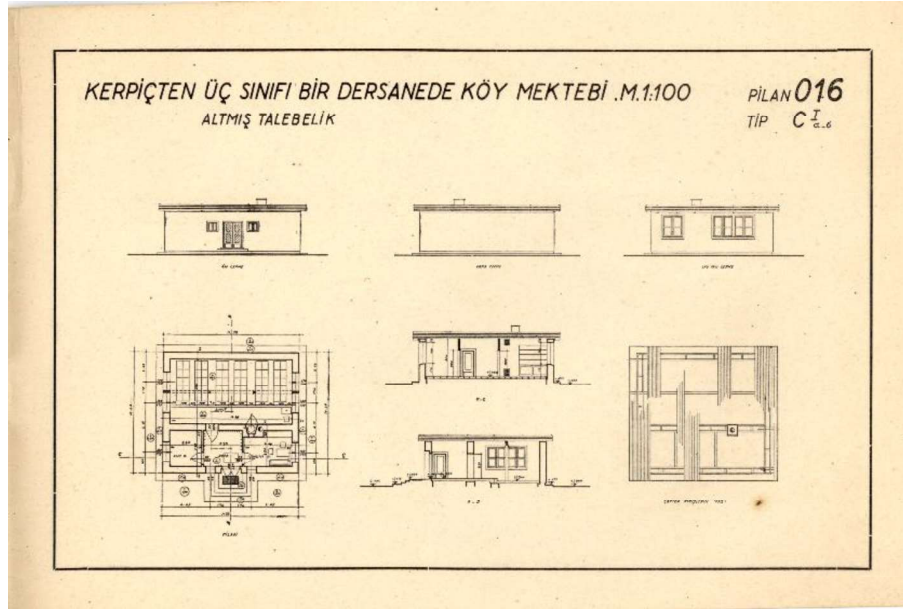

Resim 60: Üç Derslikli Ahşaptan İlkokul (Maarif Vekaleti İlk Tedrisat Dairesi, 1933: 11)

Ahşaptan yapılacak üç derslikli köy mektebinin dış ebatları tretuvar hariç 9,90m derinliğinde ve 26,00m genişliğinde olup dikdörtgen formdadır. Gerek iç duvarlar ve gerekse yapının kabuğunu oluşturan dış duvarlar 20 cm kalınlığındadır.

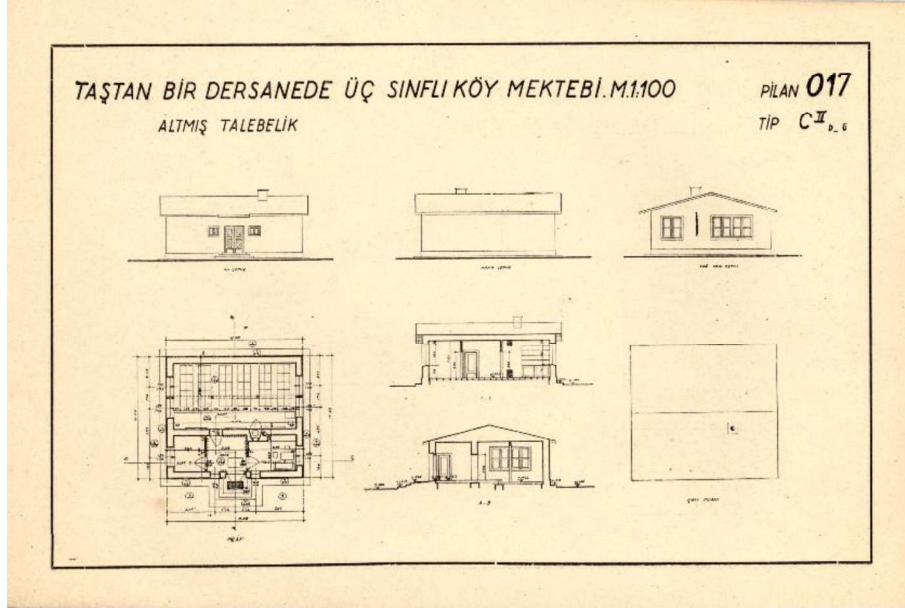
2.3. Bir Derslikli Üç Sınıflı Köy Mektebi Projesi

Üç sınıflı bir derslikte toplayan ve 60 öğrenci için düşünülen köy ilkokulları da üç farklı malzemeye nispetle tip projeler tasarlanmıştır. Tek derslikli okula en az üç basamaklı merdivenle çıkılır ve diğer tip projelerinden farklı olarak giriş sahanlığı yapıya gömülmüş olmayıp yapıya bitştirilerek ön cephede düz bir fasat oluşturulmuş sadece yüksekliği nispetle bir hareketlilik oluşturulmuştur. Merdivenle ulaşılan giriş sahanlığı 2,00m genişliğinde ve 1,20m derinliğinde olup ön cephenin merkezine konumlanmıştır. Yapı içinde merkezi 3,30m genişliğinde ve 3,00m derinliğinde bir sofa yerleştirilmiştir. Sofanın sağında 4,00m genişliğinde ve 3,00m derinliğinde muallim odası olup ön cepheye ve yan cepheye açılan birer pencereleri vardır. Muallim odasının tam karşısında, yani giriş cephesinin solunda 2,60m genişliğinde ve 3,00m derinliğinde alet odası konumlandırılmıştır. 10,30m x 5,60m ebatlarında dikdörtgen formda arkaya yaslanmış ve yan cephelerde ikişer adet pencere yerleştirilmiş bir derslik tasarlanmıştır.

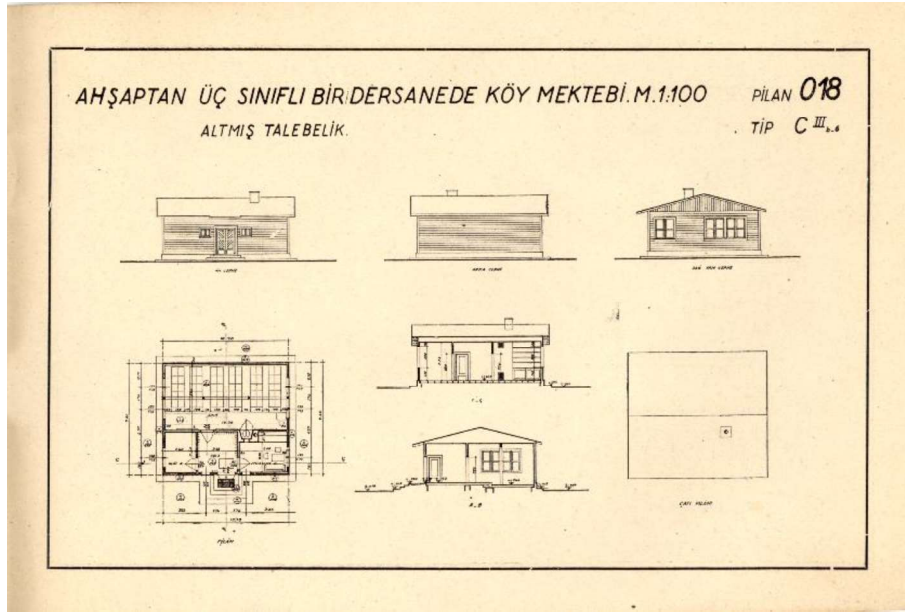
Resim 71: Bir Derslik Üç Sınıflı Kerpiçten İlkokul (Maarif Vekaleti İlk Tedrisat Dairesi, 1933: 16)

Kerpiçten yapılacak tek derslikli üç sınıflı köy mektebinin dış ebatları tretuvar hariç 11,58mx10,40m olup dikdörtgen formdadır. Gerek iç duvarlar ve gerekse yapının kabuğunu oluşturan dış duvarlar 60 cm kalınlığındadır.

Resim 82: Bir Derslik Üç Sınıflı Taştan İlkokul (Maarif Vekaleti İlk Tedrisat Dairesi, 1933: 17)

Taştan yapılacak tek derslikli üç sınıflı köy mektebinin dış ebatları tretuvar hariç 11,58mx10,40m olup dikdörtgen formdadır. Gerek iç duvarlar ve gerekse yapının kabuğunu oluşturan dış duvarlar 50 cm kalınlığındadır.

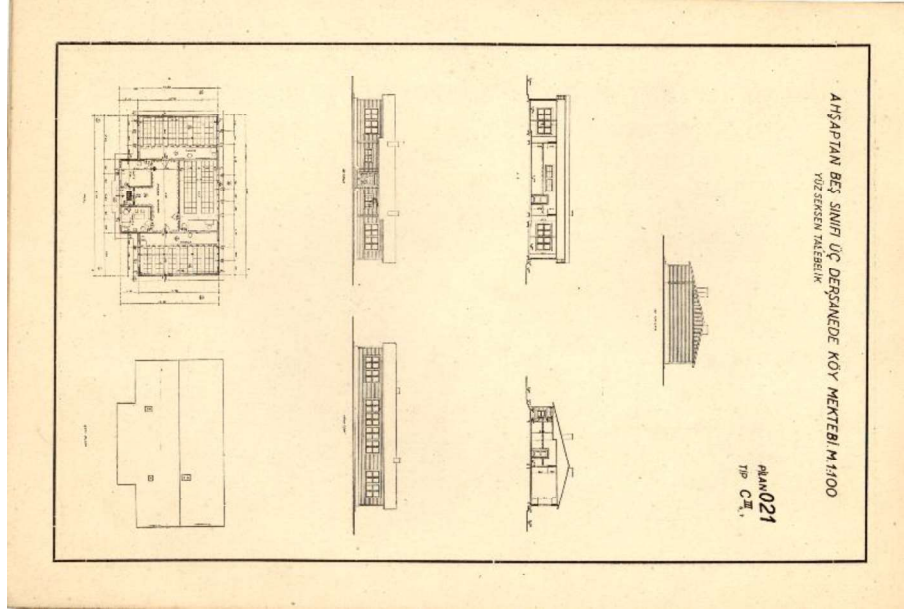

Resim 93: Bir Derslik Üç Sınıflı Ahşaptan İlkokul (Maarif Vekaleti İlk Tedrisat Dairesi, 1933: 18)

Ahşaptan yapılacak tek derslikli üç sınıflı köy mektebinin dış ebatları tretuvar hariç 9,60mx10,78m olup dikdörtgen formdadır. Gerek iç duvarlar ve gerekse yapının kabuğunu oluşturan dış duvarlar 20 cm kalınlığındadır.

2.4. Üç Derslikli Beş Sınıflı Köy Mektebi Projesi

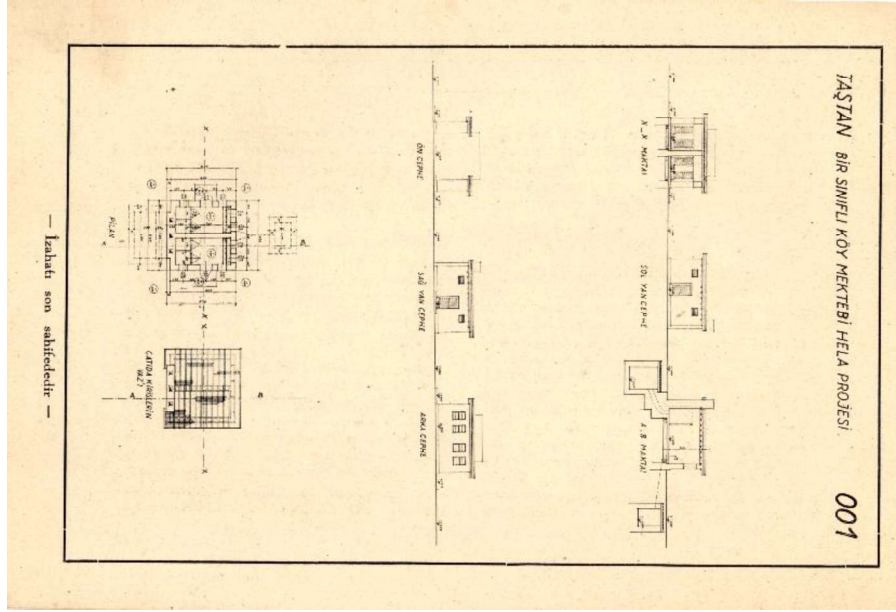
Beş sınıflı üç derslikte toplayan ve 180 öğrenci için düşünülen köy ilkokulları için elimizde sadece ahşap malzemeden hazırlanan tip proje mevcut olup diğer malzemeler için var olup olmadığı meçhulümüzdür.

Resim 10: Üç Derslik Beş Sınıflı Ahşaptan İlkokul (Maarif Vekaleti İlk Tedrisat Dairesi, 1933: 21)

Yapı yanlara konumlanmış arka cephesi sabit 10,70m uzunluğunda ve 5,00m genişliğindeki iki dikdörtgenden öne doğru 2,50m çıkan 9,90m genişliğinde başka bir dörtgen bitişmesiyle 'T' formunu almıştır. Okula merkeze konumlanmış en az üç basamaklı merdivenden yaklaşık 1,50m koridora doğru gömülmüş (çekilmiş) 2,50m genişliğinde olan giriş sahanlığından girilir. Koridor giriş sahanlığına nispetle tam ortaya konumlanmış olup iki dikdörtgenin bir yatay bir dikey olmak üzere bitştirilmesiyle 'T' formunu almıştır. Giriş sahanlığı tarafındaki dik olan dikdörtgen koridorun (T formunun alt tarafı; dikdörtgen) genişliği 2,50m ve derinliği 2,30m olup, buranın karşılıklı her iki yakasında muallim odası ile alet odası yerleştirilmiştir. Bu koridorun her iki yakasında aynı olan 3,30m genişliğinde ve 4,00m derinliğinde olan sağında muallim odası ve solunda alet odası mevcuttur. Merkezi koridorun içte kalan kısmın en geniş uzunluğu 9,50m iken derinliği 3,50m'dir ve tüm mahallere buradan ulaşım sağlanmaktadır. Merkez koridora bitişik ve arka cepheye yerleştirilmiş olan derslik koridor genişliğinde yani 9,50m olup ve 5,00m genişliğindedir. Bu dersliğin arka cephesine yerleştirilmiş 1,50m eninde ve 1,75m yüksekliğinde dört adet penceresi mevcuttur. Diğer iki sınıf yan cephelere sabitlenmiş olup 5,50m genişliğinde ve 10,30m uzunluğunda olup ön ve arka cephelerinde ikişer adet toplam her sınıf için dört adet pencere mevcuttur.

2.5. Bir Sınıflı Köy Mektebi Hela Projesi

Resim 15: Tuvalet Projesi (Maarif Vekaleti İlk Tedrisat Dairesi, 1933: 6)

Resim 15’de tip tuvalet projesini görmekteyiz. Tuvalet için dikkat edilmesi gereken hususlar şu şekilde özetlenmektedir: “Mektebe yakın bir yerde ve köyün çeşme ve kuyu gibi memba sularından asgari 150m uzaklıkta yapılmalıdır (Maarif Vekaleti İlk Tedrisat Dairesi, 1933: 22)” Projede de görüleceği üzere ayrı iki adet fosseptik çukuru gösterilmekte ve tuvalet kızlar ve erkekler olmak üzere iki ayrı mahalden oluşmaktadır.

Yapı 6,30mx6,20m ebatlarında karemsi dörtgen bir forma sahip olup iki eşit mahalden oluşmaktadır. Mahallere giriş yan cephelerden sağlanmakla birlikte bir taraf erkekler ve diğer taraf kızların tuvaletidir. Her iki mahalde de iki adet tuvalet ve lavabo mevcuttur. Tuvaletler giriş kapısı mahallin ortasına konumlanmış olup sağında ve solunda bir tarafın tuvalet ve karşısına lavabo konumlandırılmıştır.

3. Erken Cumhuriyet Döneminde Eğitimin Önemi

Erken Cumhuriyet Döneminde uluslaşma ve çağdaşlaşma amacına ulaşma yolunda geleneklerden uzaklaşarak, teknoloji ve bilimden yararlanarak devletin modern altyapısının oluşturulması yani idari yapılar, sanayi, ulaşım, medya ve iletişim ağları kurulması hedeflenmiştir. Yeni bir kuşağın ortaya çıkarılması için eğitime önem verilmiş, modern eğitim yapılarına ihtiyaç duyulmuştur. Cumhuriyet ideolojisi topyekun modernleşmeyi hedeflemiştir. Çağdaş batı uygarlığına ulaşma kent ve köy planlamasından mimariye, asri yaşam biçiminin gerektirdiği bina iç donanımından giyime, müzikten resme kadar, kısaca bir kültür kalkınmasını gerçekleştirmek için her alanda öngörülmüştür (Aslanoğlu, 2010: 28).

Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte yeni nesillerin yetiştirilmesi, uluslaşma ve modernleşme açısından önem verilen konuların başında yer almaktadır. Dil devrimi, zorunlu eğitim, yeni müfredat çalışmaları, kültürel alanda gerçekleşen devrimler dönemin eğitime verdiği önemi göstermektedir. Erken Cumhuriyet (1923-1950) olarak da anılan bu dönemde dönemin ideolojisini yansıtacak, çağdaş kimlik kazandıracak, yeni müfredatlara uygun eğitim yapıları planlanmıştır. Başta Ankara olmak üzere şehir merkezlerinde ve köylerde devleti ve modernleşmeyi temsil edecek eğitim yapıları inşa edilmiştir.

Bu dönemde Ankara'nın modern şehir planına kavuşması, eğitim kurumlarının planlanarak inşa edilmesi için 1927-1940 yılları arasında Almanca konuşulan ülkelerden yabancı mimarlar ve kent plancıları resmi olarak davet edilmiştir. Ernest Egli, Hans Poelzig, Martin Elsaesser, Bruno Taut, Clemens Holzmeister, Paul Bonatz, Friedrich Hess, Bruno Zevi gibi mimarlar eğitim kurumlarında görev alarak akademik alanda da katkı sağlamışlardır (Uzunarslan, 2010: 173-174).

Egli, Güzel Sanatlar Akademisi yöneticiliği ve hocalığının yanı sıra Milli Eğitim Bakanlığı'nın baş mimarı olarak görev yapmıştır. Egli İsmet Paşa Kız Enstitüsü, Kız Lisesi, Musiki Muallim Mektebi Siyasal Bilgiler Okulu, Yüksek Ziraat Enstitüsü gibi Ankara'nın başkent kimliği kazanmasına katkı sağlayan ve açıkça prestij yapıları olduğu anlaşılan çok sayıda eğitim yapısının projesini hazırlamış ve uygulamıştır. Aynı dönemde ülkeyi il il ziyaret ederek, o dönemin şartlarına uygun köy okulları tip proje planları hazırlamıştır. Çalışmalarından memnun kaldığı için sözleşmesi defalarca uzatılmış, 1936 yılında Milli Eğitim Bakanlığı ve Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki görevlerinden istifa ederek, ülkesine dönmüştür (Alpagut, 2018: 137).

Ernst Egli, eğitim kurumlarında, dönemin çağdaş eğitim anlayışına uygun olarak, Batılı eğitim uzmanlarının hazırladığı programlar doğrultusunda çağdaş eğitimin gerektirdiği yeni işlevler kazandırılmıştır. Cumhuriyet'in "ulus" kavramı çevresinde bütünleşen çağdaş bireyler yetiştirme hedefi, eğitim yapılarının kendi içinde bir dünya olarak kurgulanmasını gerektirmiş, okullarda laboratuvar, atölye, konferans salonu, spor salonu, müze gibi yeni mekânlara yer verilmiştir. Önceki dönemin tek kütlede çözümlenen mekân anlayışı yerine, L ya da U biçimli kütlelerde mekânlar işlevselci bir anlayışla bu kütlelerin farklı bölümlerine yerleştirilmiştir (Alpagut, 2018: 142). Köy okul planlarıyla ise kullanılan malzeme, mekân planlaması, tuvalet, lojman gibi birimlere yer verilmesi bakımından kırsal alanlara dönemin anlayışını taşıması, modern devleti temsil eden yapılar olması tasarlanmıştır.

Sonuç

İnsanlığın ilk gününden bugüne dek mekân kurgusu her toplumun kendine özgü geçmişinden başlayarak nesilden nesle aktarılmış ve günümüze dek gelişerek

gelmiştir. Dolayısıyla toplumların merkezinde yer alan eğitim ve eğitim yapıları, o toplumun evreni algılama biçimine göre şekillenerek mekâna yansımıştır. Bu yansıma zamanın ruhuna göre de değişiklikler kaydetmiştir. Cumhuriyetin kurulmasıyla eğitim sistemimiz değişmiş, cami ve medrese merkezli eğitim anlayışının yerini müstakil eğitim yapıları almıştır.

Egli'nin eğitimimize yaptığı katkıları üç düzeyde açıklayabiliriz. Bunlardan birincisi Anadolu'nun en ücra köşelerinde dahi inşa edilebilecek açıklamalı ilkökul tip projeleridir. Böylelikle dönemin ideolojisi gereği akılcı, sade, işlevsel ve yapı maliyetlerini dikkate alan projeler oluşturulmuştur. Mimari eğilim gibi değişim geçiren ve çağdaşlaşan eğitim müfredatıyla birlikte yeni ilkökul yapılarında yeni genç nesillerin yetişecek olmasının önü açılmıştır. Bu genç nesillerle de muasır medeniyetler seviyesine çıkma ülküsü doğrultusunda bir adım atılmıştır. İkincisi ise Ankara'da orta öğretime katkısı olan yine aynı üslupla tasarladığı Başkent Ankara'daki Kız Lisesi ve Ankara Ticaret Lisesi gibi tekil yapılarıdır. Üçüncü olarak en nihayetinde Güzel Sanatlar Akademisinde genç mimarların yetişeceği mimarlık okulunda yaptığı reformlarla modern mimarlık düsturunun yayılmasını sağlamıştır. Görülmektedir ki ilkökulda tüm Anadolu'ya tip projelerle yayılan yapılar, ortaokul ve yükseköğretim için tekil binalar haline bürünmüş, ayrıca modern mimarlık eğitimi ile de cumhuriyet mimarisi fikrinin devamlılığı teminat altına alınmıştır.

Bunun haricinde ise Egli'nin Türkiye'ye gelmesiyle I. Milli Mimari akımının kamu yapılarında uygulanmasının fiili olarak sonlanması (Mimar Kemaleddin Bey Gazi Eğitim Fakülte Binası) ve yine bu üslubun fikrî öncülerinden ve akademi hocalarından olan Mimar Vedat Tek'in Egli'nin bölüm başkanı olmasını sebep göstererek akademiden ayrılmasıyla I. Milli Mimari düsturunun genç mimar nesillere aktarımı son bulmuştur. Bunun haricinde yine Egli'nin Akademide asistanlığını yapan ve Milli Mimari Seminerleri'nin başına getirdiği Sedat Hakkı Eldem'in II. Milli Mimarinin kurucu ve öncüsü olmasında Egli'nin etkisi olduğu kanaatini taşımaktayız. Sonuç olarak Egli'nin gelişi ile I. Milli Mimari sona ermiş ve yeni mimari olarak adlandırılan modern mimari başlamış, kendisinin ülkeden ayrılması ise II. Milli Mimari'nin başlamasına etken olmuştur. Buradan anlaşıldığı üzere Egli, Türkiye'de yer alan yerli mimari akımların hepsiyle ilişkilendirilebilir.

Kaynakça

- Alpagut, L. (2018). Üretken Bir Mimar ve Ankara'da Modern Bir Bina: Bruno Taut ve Atatürk Lisesi. *Sanat Tarihi Dergisi*, 27 (1) , 135-161.
- Aslanoğlu, İ. (2010). 1930'lar: Türk Mimarisinde Erken Modernizm. Ergur E. A. İmamoğlu B. (Ed.), *Cumhuriyet'in Mekanları/Zamanları/İnsanları içinde* (25-30. ss.). Ankara: Dipnot Yayınları
- Atalay Franck, O. (Januar, 2004). *Architektur und Politik: Ernst Egli und die türkische Moderne, (1927-40)*

- Batur, A. (Ocak, 2003). M. Vedat Tek, *Kimliğin İzinde Bir Mimar*
- Bozdoğan, S. (2002). *Modernizm ve Bir Ulusun İnşası*. İstanbul: Metis.
- Egli, E. (1925). Kritik der protestantischen Baukunst, (bis zum Anfang des 19. Jahrhunderts). Doktora Tezi. Technische Hochschule Wien
- Egli, E. (1969). Erinnerungen, iki ciltlik Anıları, II Bölüm, Meilen, Zürich
- Egli, E. (Ağustos, 1930b). Mimarlıkta Maksadın Düşüncesi. *Türk Yurdu*, 32-226, s.33-36
- Egli, E. (Haziran, 1930a). Mimari Muhit. *Türk Yurdu*, 30-224, s.23-24.
- Erkin, F. C. (1987). Dışişlerinde 34 Yıl
- Maarif Vekaleti İlk Tedrisat Dairesi. (1933). İlköğretim Planları Albümü, Ankara
- Nicolai, B. (1998). Moderne und Exil. *Deutschsprachige Architekten in der Türkei (1925-1955)*
- Uzunarslan, Ş. (2010). Cumhuriyet'in İlk Yirmi Yılında Mimarlık Alanındaki Gelişmelerin Mekan Ve Mobilyaya Yansımaları. Ergur E. A. İmamoğlu B. (Ed.), Cumhuriyet'in Mekanları/Zamanları/İnsanları içinde (169-186. ss.). Ankara: Dipnot Yayınları
- Widmann H. (Mayıs, 2000). Atatürk ve Üniversite Reformu
- [https://de.wikipedia.org/wiki/Berliner_Bauakademie#/media/Datei:Bauakademie_Schinkel_\(Eduard_Gaertner\).jpg](https://de.wikipedia.org/wiki/Berliner_Bauakademie#/media/Datei:Bauakademie_Schinkel_(Eduard_Gaertner).jpg) ;(Erişim tarihi: 10.10.2020)
- <https://ethz.ch/de/die-eth-zuerich/portraet/geschichte/epochen.html> ; (Erişim tarihi: 10.10.2020)
- [https://www.geschichtewiki.wien.gv.at/Otto_Wagner_\(Architekt\)](https://www.geschichtewiki.wien.gv.at/Otto_Wagner_(Architekt)) ; (Erişim tarihi: 10.10.2020)
- <https://structurae.net/en/structures/peter-behrens-hall> ; (Erişim tarihi:10.10.2020)